

Agnieszka Trzeźniewska-Nowak

CJKP
UMCS

„Antologia wierszy dla dzieci z zadaniami” – poradnik metodyczny

UMCS

CENTRUM JĘZYKA I KULTURY POLSKIEJ
DLA POLONII I CUDZOZIEMCÓW

Agnieszka Trzeźniewska-Nowak

**„Antologia wierszy dla dzieci
z zadaniami”
– poradnik metodyczny**

UMCS

CENTRUM JĘZYKA I KULTURY POLSKIEJ
DLA POLONII I CUDZOZIEMCÓW

Wskazówki metodyczne

Antologia wierszy dla dzieci z ćwiczeniami stanowi odpowiedź na potrzebę nauczania języka polskiego poprzez polską kulturę odwołując się jednocześnie do rodzimych realiów. Jak słusznie zauważa Przemysław Gębał: „nauczanie języka polskiego jako obcego powinno być osadzone w szeroko pojętym kontekście kulturowym”¹. W podobnym tonie wypowiada się Anna Seretny, która zauważa, że „znajomość języka obcego to nie tylko przyswajanie określonego zasobu leksyki i struktur gramatycznych i posługiwanie się nimi w obrębie czterech sprawności. To także poznawanie zwyczajów, tradycji, kultury danego narodu. Nie sposób więc wyobrazić sobie naukę języka obcego bez kontaktu z literaturą”². Nie można przecież poddać w wątpliwość faktu, iż za pośrednictwem polskich wierszy nawiązujemy do naszego językowego obrazu świata; Pan Kleks, Stefek Burczymucha czy Zosia Samosia, czyli już kultowe postaci z polskiej literatury, wprowadzają dzieci do naszej poetyki wyobraźni, dając im równocześnie możliwość obcowania z polską kulturą, w której wychowali się ich rodzice lub dziadkowie. Czytanie bajek, wierszy, baśni czy legend buduje związek ze światem polskiej literatury, do którego chcielibyśmy wprowadzać naszych uczniów weszli.

Badacze już od dawna dowodzą, iż nauczanie języka polskiego, bez nauczania kultury jest niepełne i mniej skuteczne, dlatego tak istotne jest używanie tekstów autentycznych, w tym literackich, w nauczaniu języka polskiego jako obcego/drugiego. Wszystko to stanowi metodologiczną podstawę *Antologii wierszy dla dzieci*, której tworzeniu przyświecał cel zapoznania młodego czytelnika wchodzącego w świat języka polskiego z kultowymi pozycjami polskiej poezji dla dzieci i młodzieży.

Antologia stanowi zbiór tekstów, ale nauczyciel zanim jeszcze zdecyduje jaki utwór literacki przedstawić swoim uczniom powinien poddać go krytycznej ocenie; dobierając teksty literackie należy odpowiedzieć na poniższe pytania, które pozwolą określić czy wiersz jest odpowiedni³ dla uczniów:

---

¹ P. Gębał, *Kultura jako integralna część praktycznej nauki języka*, [w:] tegoż, *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze*, Kraków 2010, s. 20.

² A. Seretny, *Nauka o literaturze i teksty literackie w dydaktyce języka polskiego jako obcego/drugiego*, [w:] *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, pod red. E. Lipińskiej, A. Seretny, Kraków 2006, s. 243.

³ Czy utwór dostosowany jest do wieku uczniów, ich możliwości językowych itd.

1. Czy tekst dostarcza czegoś więcej niż tylko informacji?
2. Czy aluzje w nim zawarte będą zrozumiałe?
3. Czy struktura narracji będzie jasna?
4. W jaki sposób można pomóc uczniom w odczytywaniu trudnych miejsc?

Podręcznik *Antologia wierszy dla dzieci z ćwiczeniami* stanowi dodatkowy materiał dla nauczyciela do pracy na lekcji, ale może też być ciekawą alternatywę na prace domowe zogniskowane wokół autentycznych tekstów. Dobór tekstów umieszczonych w książce pozwala na poznanie ważnych i cenionych utworów, które na stałe weszły do kanonu polskiej literatury. Sięganie po klasykę literatury dziecięcej nie jest łatwe, gdyż teksty te często są trudne, niezrozumiałe czy archaiczne. Dlatego częściowo teksty zostały uwspółcześnione (w niektórych została zmieniona interpunkcja, a gdy tylko było to możliwe zastąpiono słowa archaiczne bardziej współczesnymi). Trzeba jednak pamiętać, że taka ingerencja w tekst poetycki jest trudna, dlatego w wielu przypadkach zdecydowano się na wyjaśnienia słów trudnych w postaci *Słów i wyrażeń do zapamiętania*, ale także przypisów przy tekście. Jednakże jak słusznie dowodzą autorki *ABC metodyki*, „nawet stosunkowo skomplikowany tekst może być wykorzystany na zajęciach z grupami niższymi, jeśli towarzyszące mu ćwiczenia koncentrują się na rozumieniu globalnym, wyszukiwaniu zasadniczych informacji”⁴.

Podręcznik jest tak zbudowany, iż w centrum każdego rozdziału znajduje się wiersz, wokół którego budowane są pytania i zadania dla uczniów. Każde z zadań może być wykonywane indywidualnie lub w grupie, a zadania skupiające się na doświadczeniach uczniów np. *Jak lubisz podróżować? Opowiedz o swoim ulubionym owocu?*, stanowią bodziec do wymiany poglądów w obrębie grupy, poszerzenia słownictwa, lepszego poznania kolegów i koleżanek.

Całą pracę ucznia z tekstem literackim rozłożyć można na trzy fazy:

1. zdania i pytania przez czytaniem – *Zanim przeczytasz...*,
2. zadania i pytania w trakcie czytania – *Czytając wiersz...*
3. zadania i pytania po przeczytaniu tekstu – *Po przeczytaniu..., Pytania inspirowane wierszem. Ty i świat...*

---

⁴ A. Seretny, E. Lipińska, *Nauczanie czytania*, [w:] tejsze, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005, s. 226.

Zadania i pytania przed czytaniem. Do każdego tekstu zostało przygotowanych kilka pytań (2-4), tak, aby czytający za ich pośrednictwem mógł rozwinąć słownictwo z danego zakresu tematycznego. W ramach pytań poprzedzających czytanie warto również sięgnąć po materiał gramatyczny i leksykalny, który wprowadzany był na poprzednich lekcjach. Tu można stworzyć zadania oparte na:

- różnorodnych zagadkach gramatyczno-leksykalnych,
- technikach skojarzeniowych (w tym również mapach myśli) powiązanych pośrednio lub bezpośrednio z czytaniem na zajęciach tekstem,
- technikach przewidywania wyrazów w tekście na podstawie tytułu i / lub słów-kluczy.

Nie należy jednak zapominać, iż zadaniem pytań (zadań) przed czytaniem jest skupienie uwagi czytających na głównym temacie utworu, dlatego nie powinno zabraknąć takich pytań jak:

- opisywanie i rozmowa na temat obrazka, który tematycznie pasuje do nowej leksyki wprowadzanej za pomocą tekstu literackiego,
- praca ze słowami-kluczami, na podstawie, których uczeń ma podać tematykę utworu,
- podanie tytułu na podstawie, które uczeń odgaduje treść utworu,

W zadaniach *Przed czytaniem...* należy również odwoływać się do doświadczeń uczniów, do ich wyobraźni, bazować na ich skojarzeniach, prosić o wyrażenie opinii na dany temat, ale także wykorzystywać wcześniej zdobytą wiedzę.

Zadania i pytania w trakcie czytania tekstu zakładają pracę ucznia z tekstem, gdyż musi on wyszukać (i najczęściej podkreślić) wskazane elementy. W tej części pracy z tekstem literackim możemy również zastosować technikę czytania po jednej zwrotce (jednym wersie), a następnie zgadywania dalszego ciągu. Pytania w trakcie czytania mają służyć oswojeniu ucznia z tekstem, pokazać mu pracę z „żywym tekstem” oraz połączyć czytanie z działaniem.

Zadania i pytania po przeczytaniu tekstu przewidują możliwość pracy na kilka sposobów: wypowiedź ustna w grupie, praca w grupie (dyskusja na podany temat z argumentami za i przeciw), indywidualna praca pisemna w domu. Dodatkowo zostały one

podzielone na dwie części: pytania odnoszące się bezpośrednio do tekstu, oraz zadania i polecenia inspirowane tekstem *Pytania inspirowane wierszem. Ty i świat...*

Wśród pytań po przeczytaniu tekstu należy zwrócić szczególną uwagę na te skupiające się na samym tekście, jak na przykład:

- nadawanie tytułu tekstowi,
- uzupełnianie tekstu brakującymi słowami,
- leksykalne ćwiczenia kategoryzujące lub asocjacyjne,
- wszelkie techniki pracy ze słownikiem,
- uzupełnianie luk otwartych, wpisywanie słów z banku, uzupełnianie słów, gdy pierwsza litera jest podpowiedziana,
- łączenie (dobieranie) fragmentów tekstu,
- układanie fragmentów tekstu w kolejności chronologicznej,
- ćwiczenia typu prawda / fałsz,
- łączenie tekstu z rysunkiem,
- techniki wyboru wielokrotnego.

Celem przyświecającym powstawaniu *Antologii* jest chęć pobudzenia uczniów do samodzielnej pracy poprzez dostarczenie im narzędzi i zmotywowanie ich do sięgania po polską literaturę. Wiersze wykorzystane w *Antologii* zostały dobrane w taki sposób, aby uczniowie z przyjemnością mogli sięgać po inne utwory z tego samego katalogu tematycznego, które jednocześnie wpisują się w klasykę literatury dziecięcej. Dodatkowo należy zauważyć, iż czytanie jest szczególną umiejętnością, gdyż „stanowi jedyną sprawność, którą skutecznie można trenować samodzielnie. Wzmacnia ona bardzo istotnie proces opanowania języka”⁵. Jak zauważyły autorki *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* „czytając, nie tylko utrwalamy znajomość struktur i słownictwa, ale także poznajemy nowe słowa, nowe konteksty, nowe formy”⁶.

Poniżej znajduje się zestawienie polskiej literatury dla dzieci i młodzieży z podziałem na przykładowe katalogi tematyczne. Podział jest subiektywny, bo w wielu przypadkach dany tekst literacki może wpasowywać się w kilka katalogów tematycznych.

---

⁵ A. Seretny, E. Lipińska, *Nauczanie czytania*, [w:] tejsze, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005, s. 188.

⁶ Tamże.

Katalogi tematyczne	Proza	Poezja
Człowiek	<p>Czesław Kędzierski „Dzielna kasztelanka”</p> <p>Marian Orłóń „O okrutnym zbójcu Madeju i jego łożu”</p> <p>Iwona E. Rusek „Baśń o tym, jak Wars z Utopcami w Wiśle harcował”</p>	<p>Julian Tuwim „Okulary”</p> <p>Danuta Wawiłow „A jak będę już dorosła”</p> <p>Hanna Januszewska „Lwy”</p>
Rodzina	<p>Cecylia Niewiadomska „Piast”</p> <p>Maria Rodziewiczówna „Bajka Żaltis”</p> <p>Joanna Papuzińska „Czar dla mamy”</p>	<p>Julian Tuwim „Dwa Michały”</p> <p>Julian Tuwim „Rzepka”</p> <p>Danuta Wawiłow „Mama ma zmartwienie”</p> <p>Danuta Wawiłow „Listy”</p> <p>Władysław Bełza „Babuleńka”</p> <p>Maria Konopnicka „Na jagody”</p>
Miejsca	<p>Wanda Chotomska „Legenda o Warsie i Sawie”</p> <p>Wanda Dobaczewska „Złota studzienka”</p> <p>„Legenda o smoku wawelskim”</p> <p>„Legenda o Bazyliuszku”</p>	<p>Maria Konopnicka „Nasz domek”</p> <p>Aleksander Fredro „Paweł i Gawęł”</p> <p>Hanna Niewiadomska „Bałagan”</p> <p>Julian Tuwim „Dom”</p>
Praca	<p>Janina Porazińska „Szewczyk Dratewka”</p> <p>Maria Konopnicka „O krasnoludkach i o sierotce Marysi”</p>	<p>Tadeusz Śliwiak „Fryzjerczyk”</p> <p>Tadeusz Śliwiak „Szczygiel i jeż”</p> <p>Tadeusz Śliwiak „Poczta w lesie”</p> <p>Maria Konopnicka „Pranie”</p> <p>Ignacy Krasicki „Malarze”</p>
Transport	<p>Maria Kruger „Karolcia”</p> <p>Jan Grabowski „Puc, Bursztyn i goście”</p>	<p>Julian Tuwim „Lokomotywa”</p> <p>Kornel Makuszyński „Koziołek Matołek”</p>

		<p>Jan Brzechwa „Siedmiomilowe buty”</p> <p>Joanna Papuzińska „Mój samochód”</p> <p>Maria Konopnicka „Podróż na bocianie”</p> <p>Maria Konopnicka „Co słonko widziało”</p>
Edukacja	<p>Jan Brzechwa „Akademia Pana Kleksa”</p> <p>Maria Kownacka „Plastusiowy pamiętnik”</p> <p>Mira Jaworzakowa „Jacek, Wacek i Pankracek”</p>	<p>Maria Konopnicka „Czytanie”</p> <p>Władysław Bełza „Co książka mówi?”</p> <p>Julian Tuwim „Abecadło”</p> <p>Tadeusz Śliwiak „Szkola leśnych ptaków”</p> <p>Michał Artz „Kocia muzyka”</p> <p>Joanna Kulmowa „Marzenia”</p>
Jedzenie	<p>Jan Brzechwa „Akademia Pana Kleksa”</p> <p>Lucjan Siemieński „Chleb kamienny w Oliwie”</p>	<p>Julian Tuwim „Dyzio Marzyciel”</p> <p>Jan Brzechwa „Entliczek-Pentliczek”</p> <p>Tadeusz Śliwiak „Spotkał kurzach krokodyla”</p> <p>Wanda Chotomska „Tadek Niejadek”</p>
Zdrowie	<p>Sadok Barącz „Śmiech”</p> <p>Hanna Januszewska „O Bartku doktorze”</p>	<p>Stanisław Jachowicz „Chory kotek”</p> <p>Józef Czechowicz „Klinika lalek”</p> <p>Jan Brzechwa „Ptasie radio”</p> <p>Jan Brzechwa „Katar”</p>

Poniżej znajduje się scenariusz lekcji, która stanowi kompleksową obudowę merytoryczną, bo można go wykorzystać na dwóch (lub trzech) jednostkach lekcyjnych. Tworząc scenariusze czy konspekty lekcji języka polskiego jako obcego/drugie należy pamiętać, iż nauczyciel zawsze musi wywołać debatę, bo „dobrze zaplanowane zajęcia to takie, podczas których w trakcie czytania rodzi się dyskurs, skutkiem zaś jest udzielenie przez czytającego twórczej odpowiedzi tekstowi. Takie zajęcia są kreatywne zarówno na ucznia jak i dla nauczyciela”⁷.

---

⁷ T. Czerkies, *Literaturoznawstwo i dydaktyka literatury, ich wzajemne relacje*, [w:] tejże, *Tekst literacki w nauczaniu języka polskiego jako obcego (z elementami pedagogiki dyskursywnej)*, Warszawa 2012, s. 55.

Przykładowy scenariusz lekcji języka polskiego

Temat: Co założymy na głowę wychodząc w jesienny dzień?

Cele ogólne:

- zapoznanie w wierszem „Jesień” Józefa Czechowicza
- kształtowanie twórczej postawy
- rozwijanie umiejętności wypowiedzania się na forum klasy (grupy)
- kształtowanie kompetencji potrzebnych do pracy w grupie

Cele szczegółowe:

- rozwijanie wrażliwości słuchowej „Jesień” Vivaldiego
- nauka autoprezentacji
- umiejętność słuchania wypowiedzi innych
- dostrzeganie i nazywanie różnic w wyglądzie poszczególnych nakryć głowy

Metody pracy:

- praca w grupie – praktyczne działanie
- uczenie się przez zabawę – metoda dywergencyjna
- TIK
- praca z tekstem
- tworzenie tekstów (opis, opis obrazka)

Praktyczne wskazówki:

Nauczyciel może podzielić grupę:

- losowo (podział polecany szczególnie na początku zajęć, ale także w przypadku, gdy nauczyciel nie zna dobrze grupy, z którą pracuje) – można wykorzystać np. losowanie kolorowych karteczek,
- celowy, polegający na tworzeniu grup, w których będą osoby odpowiedzialne za poszczególne elementy zadania.

Warto również założyć konto mailowe dedykowane lekcji, np. PaniJesien@....., jesien@..... Itd.

Warto przygotować po kilka (kilkadziesiąt - w zależności od tego jak liczba jest klasa) małe, kolorowe karteczki (3cmx3cm) w wielu kolorach, ale tak aby uczniowie mogli odnaleźć wśród nich barwy jesieni.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie uczniów i twórcza rozgrzewka – uczniowie słuchają utworu *Cztery pory roku* Vivaldiego (Jesień). Przed słuchaniem nauczyciel prosi uczniów o zamknięcie oczu. Podczas słuchania uczniowie wyobrażają sobie barwy utworu.
2. Dzieci wybierają kolorowe karteczki.
3. Nauczyciel prezentuje tytuł utworu, a uczniowie dokonują selekcji wybranych przez siebie karteczek.
4. Uczniowie dokończają zdanie:
Wybrałem kolor..... (r. męski), bo...
Wybrałam barwę..... (r. żeński), bo..
5. Pogadanka o porach roku. Pytanie o ulubioną porę roku (podręcznik *Antologia wiersz dla dzieci z ćwiczeniami*, Józef Czechowicz, „Jesień”, *Zanim przeczytasz* ćw. 2) oraz o skojarzenia z pozostałymi porami roku (podręcznik *Antologia wiersz dla dzieci z ćwiczeniami*, Józef Czechowicz, „Jesień”, *Zanim przeczytasz* ćw. 3).
6. Dalszy ciąg rozmowy nakierowanej na pytanie, z czym kojarzy ci się jesień? Na podsumowanie dyskusji uczniowie uzupełniają diagram (podręcznik *Antologia wiersz dla dzieci z ćwiczeniami*, Józef Czechowicz, „Jesień”, *Zanim przeczytasz* ćw. 1).
7. Nauczyciel prezentuje i wyjaśnia słowa-klucze: *natura, przyroda, las, jesień, pory roku*.
8. Uczniowie otrzymują kolorowe kartki w barwach jesieni i kredki, a następnie słuchając wiersza Józefa Czechowicza „Jesień” rysują treść utworu.
9. Chętni uczniowie opowiadają o swoich rysunkach wykorzystując słownictwo z banku słów (załącznik nr 1).
10. Uczniowie samodzielnie czytają wiersz Józefa Czechowicza „Jesień”, a następnie uzupełniają ćw. *Po przeczytaniu* (podręcznik *Antologia wiersz dla dzieci z ćwiczeniami*, Józef Czechowicz, „Jesień”, *Po przeczytaniu* ćw. 2) dotyczące treści wiersza.
11. Następnie uczniowie uzupełniają ćw. 1 z *Antologii* (*Po przeczytaniu*).
12. Nauczyciel wraca do tematu lekcji, a uczniowie próbują wymienić znane im nakrycia głowy.
13. Nauczyciel prezentuje różne nakrycia głowy, a uczniowie dopasowują ich nazwy (załącznik nr 2).

14. Uczniowie otrzymują tajemniczy list od Pani Jesieni (załącznik nr 3) i postępują zgodnie z instrukcjami w nim zawartymi – czas na wykonanie 25 minut.
15. Uczniowie prezentują swoje prace i opowiadają o pracach kolegów/koleżanek z ławki.
16. Podsumowanie, uczniowie zapisują na trzech małych kolorowych kartkach (niebieskiej, czerwonej i zielonej) odpowiednio swoje refleksje na temat lekcji, a następnie przyklejają swoje zapiski w odpowiednie miejsce na tablicy (załącznik nr 4). Następnie staramy się wspólnie odpowiedzieć na pytania, które znajdują się w części „Co chcielibyśmy wiedzieć”.
17. Sugerowane prace domowe (do wyboru):
  - Wyobraź sobie, że z każdej pory roku możesz wziąć to co lubisz najbardziej i stworzyć swoją ulubioną. Wybierz to co jest dla ciebie najważniejsze w każdym okresie roku a następnie stwórz opis swojej własnej, autorskiej pory roku. Pamiętaj, aby w opisie zamieścić takie elementy jak:
    - a) Nazwa nowej pory roku.
    - b) Ulubione elementy pogody zaczerpnięte z każdej pory roku.
    - c) Rodzaj ubrań jakie trzeba będzie nosić.
    - d) Zabawy, w które będziesz mógł / mogła się bawić na zewnątrz.

(podręcznik *Antologia wiersz dla dzieci z ćwiczeniami*, Józef Czechowicz, „Jesień”, *Pytania inspirowane wiersze. Ty i świat... ćw. 2*)

- Ułożyć zdania z wyrazami do zapamiętania z wiersza (patrz: *Antologia wierszy dla dzieci*, Józef Czechowicz, „Jesień”)
- Ćwiczenie 3 *Po przeczytaniu wiersza...* (patrz: *Antologia...*)
- Ćwiczenie 4 i 5 *Po przeczytaniu wiersza* (patrz: *Antologia...*)

Załącznik nr 1

Na moim rysunku wydać...,
Użyłem / użyłam kolorów..., ponieważ...,
Moim zdaniem rysunek przypomina...,
Uważam, że kolory jesieni...,
wiatr,
deszcz,
zimno,
kolorowe liście

Załącznik nr 2

Podpisy pod zdjęcia:

dżokejka, bejsbolówka, kapelusz, czapka policyjna, rogatywka, beret, cylinder

Załącznik nr 3

Lublin, 17.09.2020 r.

Kochani Uczniowie Klasy...,

bardzo potrzebuje Waszej pomocy. Za tydzień już jesień, a ja wciąż nie wiem co złożyć na głowę w te chłodniejsze dni. Niestety mój projektant, który co roku przygotowuje dla mnie specjalne nakrycia głowy, zachorował i nic mi nie przygotował. Słyszałam, że jesteście mądrymi i pomysłowymi uczniami, dlatego liczę na Waszą pomoc i proszę o przygotowanie nakryć głowy, które mogłabym założyć już za tydzień. Proszę narysujcie i opiszcie wymyśloną przez siebie czapkę lub kapelusz. Wiem, że mnie nie zawiedziecie i wymyślicie coś fantastycznego! Czekam na Wasze propozycje!

Pozdrawiam serdecznie

Pani Jesień

Załącznik nr 4

Co wiedzieliśmy?	Co chcielibyśmy wiedzieć?	Czego się nauczyliśmy?